

IMOVINSKI KRIMINALITET U BOSNI I HERCEGOVINI PREMA ZVANIČNIM STATISTIKAMA

Izvorni naučni rad

PROPERTY CRIME IN BOSNIA AND HERZEGOVINA ACCORDING TO OFFICIAL STATISTICS

Original scientific paper

**Eldan MUJANOVIĆ
Darko DATZER
Muhamed BUDIMLIĆ**

Sažetak

Imovina predstavlja jednu od općezaštićenih vrijednosti čije slobodno uživanje je zagarantirano osnovnim pravnim načelima i normama međunarodnog i nacionalnog prava. Sa historijske tačke gledišta, protupravna ponašanja usmjerena otuđenju, ugrožavanju ili oštećenju imovine, imovinskih prava i interesa su oduvijek bila u središtu pažnje u većini društava i kultura. Zbog kontinuiteta njegove zaštite, ali i široke rasprostranjenosti u svim društvenim zajednicama, imovinski kriminalitet se smatra klasičnim, konvencionalnim oblikom kriminaliteta. Budući da se radi o masovnoj pojavi, u procesu izučavanja njegovog stanja i kretanja koristi se, pored drugih izvora podataka, zvanična statistika kriminaliteta, koju se često naziva i najpouzdanijim sredstvom saznanja o kriminalitetu. U radu su izloženi podaci o imovinskom kriminalitetu u Bosni i Hercegovini promatrani kroz prizmu tzv. policijskih i pravosudnih statistika te putem apsolutnih i relativiziranih brojki. Nalazi u radu sugeriraju priličnu konzistentnost imovinskog kriminaliteta u promatranom sedmogodišnjem periodu (2003-2009. godine), te velikom učešću imovinskog kriminaliteta u ukupno registriranoj masi krivičnih djela. Uz navedeno, vrijedan nalaz rada je, unatoč čestim napisima i izvješćima medija o alarmantnom stanju imovinskog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini, da prosječna stopa za npr. krađe i razbojništva i razbojničke krađe u Evropi je 3-4 puta veća nego u našoj zemlji, a za prevare 10 i više puta. Iako se ovaj odnos može tumačiti i nekim drugim momentima (naprimjer, drugačijim metodologijama prikupljanja podataka), plauzibilno je za pretpostaviti da stanje u Bosni i Hercegovini sa imovinskim kriminalitetom ipak nije tako loše kakvim se često u laičkoj javnosti prikazuje. Time se potvrdila u kriminologiji i kriminalistici prilično raširena teza o dominaciji imovinskih krivičnih djela u ukupnom kriminalitetu te (vjerovatno) o utjecaju dosta stabilnih makro društvenih faktora na ukupno stanje kriminaliteta.

Ključne riječi:

imovinski kriminalitet, statistika, regionalne karakteristike kriminaliteta

Abstract

Property is one of the universally protected legal interests, which unrestrained use is safeguarded by basic legal principles and norms of international and national law. From historical point of view, illegal behavior directed at misappropriation, threatening or damaging the property rights and interests has always been at focus of attention in most societies and cultures. Given the endurance of its (legal) protection, and the great level of extensiveness throughout all social communities, respectively, property crime is considered as classical, conventional type of crime. Since it is a mass phenomenon, study on it implies, among others, inquiry of official crime statistics, which is often viewed as the most reliable data source on crime. This paper presents data on property crime in Bosnia and Herzegovina viewed through police and criminal justice statistics, and by using both absolute and standardized figures. Paper findings suggest quite consistency of property crime during the seven years observed period (2003 -2009), and the great proportion of property crime in overall crime figures. Furthermore, particularly worth mentioning is the finding that despite frequent media writings and reportings on discouraging property crime situation in Bosnia and Herzegovina, average theft and robbery rates are in Europe actually three to four times greater than in our country, and fraud rates even ten or more times. Although this relation can be interpreted by other moments (e.g., different data collection methodologies), it is plausible to assume that the situation with the property crime is not as severe as it may appear in public. These data provide support for widely present proposition in criminology and criminalistics which holds that property crime dominates the crime landscape and that there are probably quite stable macro social causes of crime at large.

Key words

property crime, statistics, regional characteristics of crime

Uvod

Sa historijske tačke gledišta, protupravna ponašanja usmjerena otuđenju, ugrožavanju ili oštećenju imovine, imovinskih prava i interesa su oduvijek bila u središtu pažnje u većini društava i kultura. Imovina je kao općezaštićena vrijednost u bila predmetom uređenja običajnog prava, ali i najranijih zakona i kodeksa starog i srednjeg vijeka (Jasić, 1968; Festić, 1998)¹. Osnove današnjeg krivičnog zakonodav-

¹ Naprimjer, poznati Hamurabijev zakonik u svojim početnim odredbama sadrži sankcije za ona ponašanja koja su ekvivalentna današnjem poimanju krivičnih djela krađe (§6 "ako je neko ukrao božje ili dvorsko blago...", §8 "ako je neko ukrao govedo, ovcu, magarca, Naprimjer, poznati Hamurabijev zakonik u svojim početnim odredbama sadrži sankcije za ona ponašanja koja su ekvivalentna današnjem poimanju krivičnih djela krađe (§6 "ako je neko ukrao božje ili dvorsko blago...", §8 "ako je neko ukrao govedo, ovcu, magarca, svinju ili čamac"...), razbojništva (§22 "ako je neko izvršio razbojništvo i bio uhvaćen"...), utaje i prikrivanja (§9 i §10 "ako neko nađe svoju izgubljenu stvar kod drugoga"...). S druge strane, Dušanov zakonik govori o razbojnicima (143. "i ako se nađe razbojnik, koji prođe kroz oblast krajišnika i pljačka gde god i opet se vrati sa plenom"...), lopovima i razbojnicima (145. "i ovim načinom da se ukine krađa i razbojništvo"...). Na kraju, Kur'an kao osnovni izvor šerijatskog prava, u svojoj 5. suri, predviđa drastične kazne za kradljivce (42. "što se tiče kradljivaca i žene kradljive, vi (oni koji vjeruju) ćete im ruke odsijecati

stva kojim se štiti imovina i imovinska prava možemo naći u ranim fazama društvenog razvoja kada su se krivični zakoni počeli javljati kao separadni načini socijalne kontrole. Kako u svom radu o krivičnim djelima protiv imovine iznosi Allen (1962),

raniji zakoni kojima su propisivana krivična djela protiv imovine, jasno su identificirali onu vrstu općezaštićenih dobara koja su se smatrala vitalnim za opstanak i preživljavanje zajednice (krađe stoke u anglosaksonskoj Engleskoj, krađe konja i stoke u Americi tokom XX. stoljeća i sl.), ali je industrijski i trgovinski razvoj koji karakterizira modernu zapadnu civilizaciju postavio sasvim nove, složenije, zahtjeve pred zakonodavca u kontekstu krivičnopravne zaštite imovine. (s. 58)

Zvanične evidencije kriminaliteta pojavile su se još u XI-om stoljeću, kada su u Engleskoj uvedene katastarske knjige, a praćenje masovnih društvenih pojava (pogotovo demografskih) započelo je u XVII st. Jeremy Bentham je potkraj XVII st. zagovarao periodične popise kriminaliteta, smatrajući kriminalitet odrazom moralnog zdravlja društva (Ignjatović, 2007). Evidencija počinjenih krivičnih djela vuče svoje korijene pogotovo iz XIX st. i veže se za imena Guerrya, Queteleta, Öttingena, Mayra, itd. Koliko su značajni, svjedoči i činjenica da se djela Guerrya i danas smatraju prvim djelima naučne kriminologije, a Quetelet se naziva ocem ne samo kriminalne nego statistike uopće (Ignjatović, 2007). Iako ni tada nije bila lišena moralnih elemenata (njome se trebala mjeriti „kvaliteta“ društvenih prilika, ponajprije moralnih), statistikom se namjeravao postići i jasan teleološki moment: doći do moćnog sredstva u suprotstavljanju kriminalitetu. Ratio je bio sljedeći i nimalo naivan: ako se zna kakva je situacija sa kriminalitetom, onda se mogu planirati kriminalno-političke mjere i provjeravati uspješnost već poduzetih.

Maltz (1977) postavlja pitanje koje podatke ima smisla prikupljati. U literaturi se ponajprije govori o policijski registriranom kriminalitetu (ukupan broj prijavljenih ili krivičnih djela koje je otkrila policija), te o pravosudno registriranom kriminalitetu (broj optuženih i osuđenih lica), za koji nadležni vode odgovarajuće statistike. Razumljivo je da je najveća brojka upravo policijski registriran kriminalitet, a najmanja sudski². Kaiser (1985) dalje navodi i da se ova brojka smanjuje uglavnom iz faktičkih razloga (nema dostatne razine sumnje da se kod prijavljenog ponašanja zaista radi

za odmaštenje djela njihovijeh ruku; za kaznu koja dolazi od Boga; ali Bog je moćan i mudar“). svinju ili čamac“...), razbojništva (§22 “ako je neko izvršio razbojništvo i bio uhvaćen“...), utaje i prikrivanja (§9 i §10 “ako neko nađe svoju izgublenu stvar kod drugoga“...)). S druge strane, Dušanov zakonik govori o razbojnicima (143. “i ako se nađe razbojnik, koji prođe kroz oblast krajišnika i pljačka gde god i opet se vrati sa plenom“...), lopovima i razbojnicima (145. “i ovim načinom da se ukine krađa i razbojništvo“...)). Na kraju, Kur' an kao osnovni izvor šerijatskog prava, u svojoj 5. suri, predviđa drastične kazne za kradljivce (42. “što se tiče kradljivaca i žene kradljive, vi (oni koji vjeruju) čete im ruke odsijecati za odmaštenje djela njihovijeh ruku; za kaznu koja dolazi od Boga; ali Bog je moćan i mudar“).

² Smanjenje broja pravomoćno osuđenih u odnosu na broj prijavljenih, koji je obično nekoliko puta manji, naziva se i tzv. krivičnoprocesnim filtriranjem kriminaliteta (Kerner, 1985; Kunz, 1994; Singer et al., 2002).

o krivičnom djelu), ali i zbog ograničenih kapaciteta policije i pravosudnog sistema da se bave svakim pojedinim slučajem, nesuvislosti kažnjavanja svih koji se sumnjiče za kriminalno ponašanje³, itd.

Ovaj rad je usmjeren ka opisu stanja, kretanja i strukture imovinskog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini promatran kroz prizmu tzv. policijskih i pravosudnih statistika, te putem apsolutnih i relativiziranih brojki. U tu će se svrhu kratko izložiti pojam i značajke imovinskog kriminaliteta, te klasifikacija imovinskih delikata koristeći tipične kriterije. Nakon toga će uslijediti izlaganje o pojmu, značaju i ograničenjima zvanične statistike o kriminalitetu, te najzad i izlaganje o stanju i kretanju imovinskog kriminaliteta prema dostupnim statistikama državnih organa. Kako u Bosni i Hercegovini nedostaje činjenično utemeljenih rasprava o imovinskom kriminalitetu te dominira populistički pristup, rad se može smatrati doprinosom ozbiljnijem i sveobuhvatnijem sagledavanju različitih dimenzija imovinskog kriminaliteta.

Metode rada

Rad će se temeljiti na sekundarnoj analizi zvaničnih statistika kriminaliteta – policijskih i pravosudnih. Razlog za korištenje pomenutih izvora podataka dosta je opravdan. Kako će se vidjeti u nastavku rada, zvanične se statistike, i pored značajnih ograničenja, smatraju najpouzdanijim sredstvom saznanja o kriminalitetu, relativno su lako dostupne i primjenjuju istu metodologiju evidentiranja podataka, čineći podatke iz različitih godina i geografskih cjelina usporedivim.

Period koji će se razmatrati je 2003-2009 godina, i autori su se uglavnom rukovodili razlozima dostupnosti podataka za navedeno razdoblje. Kako se načelno u razmatranju društvenih pojava period od pet godina smatra dostatnim za iole pouzdano zaključivanje (Zelenika, 2000), to je odabrani sedmogodišnji prikladan za inferencije koje će se izvesti iz analiza. Kao izvori podataka za policijske statistike o imovinskom kriminalitetu su za Federaciju Bosne i Hercegovine korišteni izvještaji o stanju sigurnosti koje na godišnjoj razini priprema Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, dok su za područja Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ovi podaci dostavljeni na zahtjev autora. Podaci o pravosudnoj statistici koja referira na imovinski kriminalitet su korišteni iz godišnjih prikaza optuženih i pravosnažno osuđenih lica u entitetima, što ukazuje da su područja na koje referira rad entiteti Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine.

Podaci će biti prikazani deskriptivno, koristeći se apsolutnim i relativiziranim brojkama uobičajenim za kriminološka istraživanja.

³ Budu li se svi procesuirali za svako ponašanje koje formalno ispunjava obilježja nekog krivičnog djela, izgubio bi se smisao krivičnog prava: kažnjavala bi se većina pripadnika društva, a ne manjina, što je „besmisleno, društveno dezintegrirajuće i disfunkcionalno“ (Kaiser, 1985, s. 131).

Pojam, karakteristike i klasifikacija imovinskog kriminaliteta

Imovina predstavlja jednu od općezaštićenih vrijednosti čije slobodno uživanje je zagarantirano osnovnim pravnim načelima i normama međunarodnog i nacionalnog prava. Zaštita imovine u najvećoj mjeri se ostvaruje mjerama građanskog i trgovačkog prava, a primjenom krivičnih sankcija samo kada je do povrede ili ugrožavanja imovine došlo upotrebom sile, prijetnje, obmane, ucjene ili sličnih društveno opasnih radnji (Pavišić & Modly, 1999). Na taj način se govori o supsidijarnosti krivičnopravne zaštite imovine. Naime, zbog njezinog posebnog značaja za čovjeka i društvenu zajednicu u cjelini reguliraju se oblici vlasništva, način stjecanja vlasništva nad stvarima i drugim imovinskim pravima, kao i način raspolaganja sa njima. Otuda proizlazi neophodnost krivičnopravne zaštite imovine i imovinskih prava i interesa (Petrović & Jovašević, 2005). Treba istaći da pojam imovine kao zaštitnog objekta krivičnog zakonodavstva proizlazi iz pojma imovine kako ga određuje građansko pravo. Međutim, ovaj pojam kao skup pojedinačnih objekata zaštite u odnosu na pojam imovine kao pravne kategorije građanskog prava ima širi smisao. U njega, naime, ne ulaze samo subjektivna prava, nego i izravno pojedini objekti građanskog prava. To je, prije svega, slučaj sa stvarima. Iz tih razloga pojam imovine kao sadržaj grupnog objekta zaštite valja uzeti šire od pojma imovine kao pravne kategorije građanskog prava (Pavišić, Grozdanić & Veić, 2007). Na sličan način i Bačić i Šeparović (1997) ističu da „pojam imovine određuje imovinsko pravo. Ali krivično pravo može imati za svoje potrebe svoj pojam. Primjer tome je pojam pokretne stvari u krivičnopravnom smislu koji je širi od istog pojma u imovinskom pravu“ (s. 257). S druge strane, Lazarević (1998) u kontekstu građansko-pravnog određenja imovine navodi da se „pod ovim pojmom imaju smatrati sveukupnost imovinskih dobara, imovinskih interesa i imovinskih prava koja pripadaju nekom fizičkom ili pravnom licu“ (s. 628). No, većina autora je suglasna da je ovaj grupni zaštitni objekt, kod najvećeg broja krivičnih djela, konkretiziran kao pokretna stvar (krađa, razbojništvo, utaja, oduzimanje tuđe stvari) ili kao stvar (oštećenje tuđe stvari) ili kao određena stvar (oduzimanje motornog vozila, uništenje ili prikrivanje arhivske građe), odnosno, kao imovinski interesi (zloupotreba povjerenja) ili imovinska prava (oštećenje tuđih prava). Kod nekih krivičnih djela objekt može biti cjelokupna imovina (prevara, iznuda, ucjena).

Iz ovakve kvalifikacije proizlazi prva i osnovna karakteristika imovinskog kriminaliteta. Naime, vrlo često se za ovu grupu krivičnih djela, čiji je zajednički zaštitni objekt imovina i imovinska prava i interesi, kaže da se radi o klasičnom obliku kriminaliteta. To se prvenstveno odnosi na vremensku opstojnost krivičnog djela krađe, koje se kroz unazad nekoliko stoljeća javlja kao temeljni oblik protupravnog ponašanja usmjerenog ka ugrožavanju imovine. Tako se može konstatirati da uslijed drevnosti inkriminacije krađe i fundamentalnih promjena u značaju pojedinih pojavnih oblika imovinskog kriminaliteta, krivična djela protiv imovine sadrže anahronske elemente (Allen, 1962). U vezi sa iznesenom naznakom o krivičnim djelima protiv imovine kao dijelu tzv. klasičnog, konvencionalnog kriminaliteta, treba istaći da pored krivičnopravnog definiranja, ovu grupu krivičnih djela možemo pojmovno odrediti i sa krimi-

nološko-kriminalističkog stajališta. Tako se za ovu vrstu krivičnih djela u kriminološkoj i kriminalističkoj literaturi sreće naziv "imovinski kriminalitet", koji predstavlja dio općeg, odnosno klasičnog kriminaliteta (Glamočlija, 2008). Imovinski delikti su specifični po tome što se radi o najmasovnijem obliku kriminaliteta, kojeg često prate brojne poteškoće u otkrivanju i suzbijanju, dok učešće maloljetnika u izvršenju ovih krivičnih djela i drugi negativni faktori predstavljaju dodatno opterećenje u efikasnom suprotstavljanju imovinskom kriminalitetu. Imovinska krivična djela uz krvne delikte nazivamo i klasičnim kriminalom, što ukazuje, s jedne strane, na otpornost ovih krivičnih djela na pokušaje društva da ih iskorijeni. S tim u vezi, možemo reći da su karakteristike imovinskog kriminaliteta: (a) klasični kriminalitet, (b) po učestalosti najmasovniji kriminalitet, (c) pojavni oblici pokazuju izrazitu dinamičnost, raznolikost i visok stepen prilagođavanja društvenim okolnostima, (d) stalno se javljaju novi pojavni oblici, (e) visoka stopa neotkrivenosti, (f) prate ga različite organizacijske forme (gdje se počinitelji imovinskih krivičnih djela čestu udružuju u grupe ljudi ili zločinačke organizacije radi počinjenja ovih djela što većina krivičnih zakonodavstava tretira kao kvalifikacijsku okolnost kod inkriminiranja pojedinih oblika imovinskih delikata), (g) visok stepen profesionalizacije učinitelja (mobilnost, izbor ciljeva, pripreme i planiranje, korištenje savremene tehnologije, vozila i sl.), (h) povratništvo/recidivizam, (i) uska specijalizacija učinitelja, (j) sve niža dob učinitelja. Kao posebno fenomenološko obilježje imovinskog kriminaliteta se izdvaja njegova internacionalizacija. Na takav zaključak upućuje činjenica da u nekim slučajevima postoji visoka povezanost počinitelja imovinskih delikata sa počiniteljima istorodnih krivičnih djela iz drugih zemalja, posebno kod težih i složenijih imovinskih krivičnih djela poput izvršenja teških slučajeva razbojništva, krađe (skupocjevnih) motornih vozila, prevare, iznude, ucjene, uništenja ili prikrivanja arhivske građe, prikrivanja kulturnih dobara i sl. (Glamočlija, 2008).

Zbog velike raznovrsnosti krivičnih djela protiv imovine, njihova unutrašnja klasifikacija je dosta otežana, a nema neki veći praktični ili teoretski značaj te bi se mogla vršiti po nekoliko osnova. U literaturi su prisutne različite klasifikacije imovinskih delikata, u ovisnosti od kriterija razvrstavanja, ali prema tradicionalnom mišljenju u osnovne oblike imovinskih delikata prema sadržaju radnji počinjenja spadaju:

- a) oduzimanje tuđe pokretne stvari (bez upotrebe sredstava za provaljivanje ili uz upotrebu ovih sredstava, džepne i druge opasne krađe, uz upotrebu sile ili prijetnje);
- b) navođenje na djelatnosti protiv vlastitih imovinskih prava ili interesa (obmanom, zloupotrebom povjerenja, silom, prijetnjom ili ucjenom);
- c) ugrožavanje imovine (poslugom, oštećenjem i uništenjem);
- d) prikrivanje stvari ili predmeta;

U odnosu na ovu klasifikaciju koja polazi od načina počinjenja (koja je više kriminalističkog karaktera), Čejović (2007) krivična djela protiv imovine sistematizira prema kriterijima: (a) radnje izvršenja (prema kojem se razlikuju krivična djela oduzimanja, krivična djela prisvajanja, krivična djela obmanjivanja, itd.), (b) posljedice krivičnog

djela (uslijed kojeg se razlikuju krivična djela povrede i krivična djela ugrožavanja), (c) subjektivnog elementa (na temelju ovog kriterija se razlikuju krivična djela protiv imovine kod kojih kod izvršitelja postoji namjera pribavljanja sebi ili drugome protupravne imovinske koristi i krivična djela kod kojih ova namjera ne postoji). Prema istom izvoru, najprihvatljivija podjela krivičnih djela protiv imovine treba poći od kriterija prirodnog svojstva zaštićenog objekta. Prema ovoj podjeli, ovu grupu krivičnih djela je moguće podijeliti na: (a) krivična djela protiv pokretne imovine (krađa, teška krađa, sitno djelo krađe, utaje i prevare, razbojnička krađa, razbojništvo, utaja, neovlašteno korištenje tuđeg vozila, oduzimanje tuđe stvari) i (b) krivična djela protiv imovine i imovinskih prava i interesa (prevara, uništavanje i oštećenje tuđe stvari, zloupotreba povjerenja, iznuda, ucjena, zelenaštvo, oštećenje tuđih prava, protupravno zauzimanje zemljišta, protupravno useljenje, prikrivanje, neosnovano dobijanje kredita i druge pogodnosti). Na sličan način, krivična djela iz oblasti imovinskog kriminaliteta je moguće klasificirati prema kriterijima: (a) svojstva objekta (krivična djela protiv pokretne stvari, protiv nepokretne stvari, imovinskih prava i imovinskih interesa), (b) prema namjeri počinitelja (s namjerom pribavljanja protupravne imovinske koristi, bez namjere pribavljanja protupravne imovinske koristi, s namjerom oštećenja tuđe stvari ili tuđih interesa), (c) prema načinu počinjenja (krivična djela oduzimanja, prisvajanja, nasilnog oduzimanja i oduzimanja na prevaru) i (d) prema načinu krivičnog gonjenja, gdje postoje krivična djela koja se progone po službenoj dužnosti i krivična djela koja se gone po privatnoj tužbi (Horović, 2000).

Novije klasifikacije imovinskog kriminaliteta polaze od učestalosti pojedinih pojavnih oblika, tako da se razlikuju: (a) krivična djela protiv imovine prvog indeksa (provalna krađa, krađa, krađa motornog vozila i paljevina) te (b) krivična djela protiv imovine drugog indeksa (podmićivanje, krivotvorenje, oštećenje tuđe stvari, utaja, iznuda i prevara), čime se, očigledno, u imovinski kriminalitet svrstavaju i (atipične) inkriminacije protiv službene i druge odgovorne dužnosti, odnosno, protiv javnog reda i pravnog prometa (Federal Birou of Investigation, 2007).

Ipak, kao najznačajniji kriterij razvrstavanja pojavnih oblika imovinskog kriminaliteta može se uzeti subjektivni element, odnosno, namjera ili motiv počinjenja. Kao motivi krivičnih djela protiv imovine izričito predviđeni u zakonskim opisima predviđaju se: (a) pribavljanje protupravne imovinske koristi (povreda prava umjetnika izvođača, nedozvoljena upotreba autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača, povreda prava proizvođača zvučne ili slikovne snimke i prava u vezi sa radiodifuznim emisijama, povreda prava iz prijavljenog i zaštićenog izuma, iznuda, ucjena), (b) protupravno prisvajanje (krađa, teška krađa, razbojništvo, razbojnička krađa, utaja), (c) osiguranje naplate (zloupotreba osiguranja), (d) osujećenje ostvarenja prava, povreda tuđih prava (Pavišić et al., 2007). Postoje i krivična djela koja spadaju u kategoriju imovinskog kriminaliteta kod kojih ne postoji nijedna od navedenih namjera, već samo namjera oduzimanja tuđe stvari radi posluge i upotrebe u svrhu kojoj je namijenjena, da bi se nakon toga ponovo vratila prijašnjem držatelju. Djelo je poznato kao krađa upotrebe (lat. *furtum usus*) i poznavalo ga je i rimsko krivično

pravo kao protupravno korištenje tuđe stvari bez namjere prisvajanja. Neka od tih krivičnih djela su oduzimanje motornog vozila, lakši oblik prevare (gdje je namjera počinitelja da se drugome nanese šteta), oštećenje tuđih prava (namjera je da se osujeti ostvarenje prava na stvari) te oštećenje tuđe stvari, gdje ne postoji nikakva posebna namjera (Savjet/Vijeće Evrope, 2005). S obzirom na ove razlike u pogledu namjere počinitelja i opise samih inkriminacija javljaju se i razlike u pogledu potrebnih svojstava počinitelja pojedinih od spomenutih krivičnih djela. Tako kod krivičnog djela zloupotrebe povjerenja počinitelj može biti samo ona osoba koja ima ovlasti zastupati imovinske interese neke osobe ili starati se o njenoj imovini. Nadalje, u pogledu krivičnog djela oštećenje tuđih prava, počinitelj može biti isključivo vlasnik stvari koja je u njegovom vlasništvu a nad kojom neko drugi ima založno pravo ili pravo uživanja. U obrnutom značenju, kod krivičnog djela prikriivanja, počinitelj ne može biti ona osoba koja je počinila krivično djelo kojim su pribavljene stvari koje se prikriivaju. Krivično djelo prikriivanja se u pravilu izdvaja kao samostalna inkriminacija u većini sistematizacija imovinskih delikata jer se radi o tzv. „krivičnom djelu akcesorne naravi“ koje pretpostavlja drugo osnovno krivično djelo koje znači kršenje imovinskopravnih odnosa (Bačić & Šeparović, 1997, s. 258).

Kao i kod većine drugih krivičnih djela, imovinske delikte je moguće klasificirati na inkriminacije općeg i kvalificiranog oblika. Brojne okolnosti, kao što su način počinjenja, primjena sile ili prijetnje, iskorištavanje neke situacije oštećene osobe, svojstvo počinitelja, počinjenje djela u grupi ili u sastavu zločinačke organizacije, nošenje ili upotreba oružja ili opasnog oruđa, posebna vrijednost otuđenih stvari i dr. čine osnovne oblike krivičnih djela protiv imovine težim oblicima. Iscrpnu klasifikaciju kvalificiranih i privilegiranih oblika imovinskih delikata iznose Bačić i Šeparović (1997) prema kojima se kod određivanja kvalificiranih oblika imovinskih krivičnih djela primarno uzima vrijednosni moment, prema kojem se određuje i mjera represije (u odnosu na vrijednost prisvojene, oduzete, uništene, oštećene imovine). Međutim, pored ovog kriterija za određivanje kvalificiranih oblika se uzimaju i druge okolnosti: (a) visina imovinske štete kao otežavajuća okolnost javlja se uz gotovo sva krivična djela u ovoj grupi (kod teške krađe, utaje, oštećenja tuđe stvari, oštećenja stambenih i poslovnih zgrada i prostorija, prevare). Međutim, visina imovinske štete može predstavljati i privilegiranu okolnost (kod krivičnih djela sitne krađe, utaje ili prevare), (b) način izvršenja kvalificira različite oblike (teške) krađe, (c) primjena sile ili prijetnje konstituiraju krivična djela razbojništva i razbojničke krađe, (d) iskorištavanje neke situacije ili nezgode za oštećenog javlja se kao kvalificirana okolnost kod teške krađe (iskorištavanjem bespomoćnosti ili drugog posebno teškog stanja ili iskorištavanjem stanja nastalog požarom, poplavom, potresom ili drugom nesrećom) i kod ugovaranja nerazmjerne imovinske koristi (iskorištavanjem teškog stanja, teških stambenih prilika, nedovoljnog iskustva, lakomislenosti ili nedovoljne sposobnosti rasuđivanja oštećenog), (e) svojstvo počinitelja kod zloupotrebe povjerenja (strožije će se kazniti staratelj ili advokat) i (f) druge kvalificirane okolnosti, poput mogućnosti saznanja da je stvar pribavljena krivičnim djelom kod prikriivanja, izvršenja djela u grupi ili u sastavu zločinačke organizacije kod razbojništva odnosno udruženih osoba kod teške krađe. Privilegirane okolnosti su rjeđe i

javljaju se u slučajevima: (a) ako je počinitelj krađe vratio ukradenu stvar prije nego što je saznao da je otkriven, (b) kod prevare izvršene samo u namjeri da drugog ošteti, i (c) kod utaje ako je tuđu pokretnu stvar našao ili ako je do nje slučajno došao.

Pojam, značaj i ograničenja zvanične statistike o kriminalitetu

Zvanična statistika je polazna tačka u elaboraciji stanja kriminaliteta uopšte. Statistika kriminaliteta promatra kriminalitet masovnom pojavom. Pod pojmom statistike kriminaliteta se obično nazivaju „službeni izvori podataka, u kojima se izlažu rezultati državnih kriminalističkih i pravosudnih aktivnosti“ (Kerner, 1985, s. 260)⁴. Statistika kriminaliteta se može shvatiti i kao „neka vrsta knjigovodstva o poznatim, optuženim i osuđenim deliktima i delinkventima“ (Singer, Kovčo Vukadin, & Cajner Mraović, 2002, s. 123)⁵.

Uobičajeno je da se podaci o kriminalitetu predstavljaju putem apsolutnih⁶ i relativiziranih brojki. Za relativizirane se koriste stope kriminaliteta, trendovi kriminaliteta, časovnik zločina, itd.; tako se kod stopa kriminaliteta ukupan broj poznatih slučajeva relativizira sa brojkom potencijalnih meta, tj. žrtava (npr. brojem domaćinstava ako se promatra brojka krivičnih djela usmjerenih na domaćinstva, ili brojem registriranih motornih vozila ako se promatraju krivična djela usmjerena na oštećenje, korištenje ili krađu istih, itd.), mada se i incidencija može prikazivati u odnosu na neki broj stanovnika⁷. U nešto novije vrijeme se barata i pojmom koncentracija kriminaliteta, pod kojom se razumijeva „brojka krivičnih djela po žrtvi (ili imovini)“ (Rogerson, 2008, s. 435). Tako, naprimjer, činjenica da je na nekom području zabilježeno 100 provalnih krađa na 1.000 domaćinstava krađa može značiti: 1) da je sto različitih objekata jednom bilo predmetom provalne krađe (visoka prevalencija, niska koncentracija); 2) da je jedan objekat bio sto puta predmetom provalne krađe (niska prevalencija, visoka koncentracija); 3) (najvjerovatnije) da su neki od objekata bili više puta predmetom pomenutog krivičnog djela, a neki jednom, ali da njihov apsolutan zbroj iznosi stotinu (srednja prevalencija, srednja koncentracija).

⁴ Kunz opravdano sugerira da izraz često korišten u njemačkoj literaturi „kriminalna statistika“ (često korištena i kod autora sa naših govornih područja) zapravo konfuzan: pravilnije bi bilo govoriti o statistici kontrole kriminaliteta (1994).

⁵ Postoji, međutim, i znanstvena orijentacija, koja se smatra dijelom kriminologije kao nauke, a često se naziva statistika kriminaliteta i bavi se sistematskom obradom struktura, odnosa i kretanjem kriminaliteta kao društvene pojave (Kerner, 1985; Siegel, 2011; Singer et al., 2002). Treba, dakle, razlikovati statistiku kriminaliteta kao ukupnost izvora podataka o kriminalitetu (djelatnost državnih organa), te statistiku kriminaliteta kao dio kriminologije kao nauke.

⁶ Na engleskom govornom području se apsolutne brojke nazivaju i incidencijom kriminaliteta. Incidencija se još naziva i ukupnom razinom kriminaliteta (Rogerson, 2008).

⁷ Ukoliko se apsolutne brojke relativiziraju sa brojem stanovnika nekog područja i ako svi imaju jednaku vjerovatnoću da postanu žrtvom nekog krivičnog djela, onda će se incidencija i prevalencija preklapati.

Podaci o broju riješenih slučajeva također su značajan aspekt kojeg oslovljava statistika kriminaliteta. Nije svako djelo razriješeno, tj. ne može se u svakom prijavljenom krivičnom djelu govoriti o poznatom počinitelju. Teoretski se smatra da je neko djelo riješeno ukoliko policija na kraju istražiteljskih aktivnosti identificira barem jednog počinitelja (Kunz, 1994). Ovim se statističkim podacima uglavnom prigovara da odražavaju prioritete u radu policije (lakše rješiva djela).

Statistika kriminaliteta može imati jedinicu promatranja krivično djelo ili počinitelja. Tako se iz pojedinih statistika kriminaliteta može saznati lokacija počinjenja djela, način počinjenja, objekt napada, posljedica i sl., ali i podaci o broju osoba involviranih u počinjenje djela, broj počinjenih krivičnih djela kod recidivista, itd. Statistika kriminaliteta pruža i korisne podatke o državljanstvu osobe, spolu, školskoj spremi, utjecaju alkohola na vršenje djela, itd.

Značaj statistike kriminaliteta je višestruk. Nema uspješne prevencije i represije kriminaliteta ako se ne zna s kakvim se neprijateljem „suočavamo“. Bez statistike kriminaliteta nemoguće je dobiti uvid u sadržaj, opseg i kretanje kriminaliteta (Singer et al., 2002). Kako se iz statistike kriminaliteta mogu spoznati razmjere neke pojave, kao i temeljne karakteristike počinitelja, to je ona koristan i nezaobilazan instrument u koncipiranju strateških, taktičkih i metodičkih pristupa suprotstavljanju kriminalitetu.

Na razini neke društvene zajednice i njezine kriminalnopolitičke agende, zvanični podaci o kriminalitetu mogu poslužiti nadležnima da sastave programe raznih aktivnosti na sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta. U tu svrhu mogu i osnovati ili pojačati posebne odjele ili stvoriti udarne grupe koje će posebnu pažnju posvetiti naročito aktualnim oblicima kriminaliteta. Organizacija, planiranje, fokusiranje na probleme, kadrovska popunjenost, finansijske mogućnosti, metode rada, pa i ocjena rada policije, trebala bi se temeljiti upravo na ovim podacima. Tako npr. analiza registriranog kriminaliteta i na njemu zasnovana prognoza mogu služiti kao orijentir za intenzivnije prisustvo policije na određenim područjima grada gdje su registrirane učestala okupljanja i vršenja krivičnih djela koje čine mladi (provalne krađe, oštećenje tuđe stvari, itd.), ili kreiranje posebnih odjeljenja za borbu protiv pojedinih tipova maloljetničkog kriminaliteta. U vezi sa analizama pojačanog prisustva kriminaliteta poznat je i pojam „žarišta zločina“, koji označava „mjesto ili geografsku lokaciju koja generira velik obim, odnosno, izrazit intenzitet ponovljivog ili predvidivog kriminaliteta ili poziva za policijskim djelovanjem“ (LeBeau, 2009). Istraživanja žarišta zločina se zasnivaju na pokušajima da se objasne temporalne i spacijalne zakonitosti počinjenja krivičnih djela, koje na koncu trebaju otkriti da li je kriminalitet distribuiran nasumično, uniformno (jednako) ili skupno na nekom području.

Kako se kriminalistička taktika i posebne taktike (metodike) bave općim i posebnim pravilima otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja krivičnih djela, to su saznanja o razmjerama pojedinih krivičnih djela ili o karakteristikama počinitelja, tipičnim motivacijama, itd. vrijedan ulazni podatak za ozbiljnije istražno postupanje nadlež-

nih organa. Upravo se ove grane kriminalistike kao nauke bave fenomenološkim značajkama krivičnih djela i počinitelja, što treba da pruži osnovu za tzv. funkcijske istražne modele: djelotvorno postupanje istražnih, posebno policijskih organa utemeljeno na značajkama već registriranih krivičnih djela. Na temelju karakteristika pojedinačnih krivičnih djela moguće je iznaći zajedničke sastojke, koje onda vrijede kao bitno obilježje pojedinog tipa djela ili počinitelja. Tako se u postupanju nadležnih organa moguće osloniti na ta prethodna saznanja i u konkretnom slučaju ispitati da li postoje elementi ranijih saznanja, i: 1) preliminarno odrediti postojanje krivičnog djela i 2) planirati operacije u svrhu istraživanja i dokazivanja. Čak i ako prezentira samo fragment stvarno počinjenog kriminaliteta (što joj se često spočitava), pošto se služi istom metodologijom, policijska statistika ipak pruža uvid u kretanje kriminaliteta i eventualnu prioritizaciju u kriminalističkom postupanju ili barem raspravu o njoj.

Za kriminologiju statistika kriminaliteta služi kao usmjeravajući faktor (govori koja se oblast kriminaliteta nalazi u porastu i time ju eventualno „nominira“ za istraživanje; kakve su kriminografske značajke počinitelja; služi za određenje problema i konceptualizaciju istraživanja, pogotovo hipotetičkog okvira, itd.). Ona također pruža empirijsku osnovu za poopćavanja, apstrahiranja i teoretizaciju kriminaliteta.

Iako se statistika zvaničnih organa često naziva najpouzdanijim sredstvom saznanja o kriminalitetu (Kaiser, 1985; Kunz, 1994), ona, dakako, nije i savršen izvor saznanja.

Siegel (2011) navodi da mnoge žrtve ne prijavljuju krivična djela policiji, ali i sama policija ne prijavljuje krivična djela (da bi pokazala da se opseg kriminaliteta smanjuje i ukazala na svoju efikasnost, ili da bi ukazala na ozbiljnost situacije pa zahtijevala dodatna finansijska sredstva). Višekratno brojanje jednog lica za više krivičnih djela stvara lažnu sliku o, naprimjer, broju maloljetnih delinkvenata kao počinitelja⁸. Tako banalan primjer da brojka od dva miliona hapšenja maloljetnika ne znači da se stvarno uhapsilo dva miliona različitih pojedinaca, jer, naprimjer, moguće je da se petsto hiljada uhapsi četiri puta, pa se dođe do iste cifre.

Ignjatović (2007) navodi da se određena ograničenja policijske statistike ne smiju ignorirati, poput činjenice da ova statistika može biti pod utjecajem političkih faktora, da način prikupljanja i obrade podataka i ustroj policije također mogu utjecati na prezentirane brojeve. Sem toga, i policija iz različitih razloga može manipulirati podacima.

Siegel (2011) govori i o paradoksu da povećana aktivnost policije na suprotstavljanju kriminalitetu može također utjecati na policijsku statistiku: time da se policija

^{8 8} Koje utječe da za čak 7-10 % broj stvarnih mladih delinkvenata bude manji nego prezentirani broj u izvješćima tužilaštava (Singer et al., 2002).

profilira kao nepristrana i efikasna u svom radu povećava se broj krivičnih prijava, bilo aktivnošću same policije, bilo većim povjerenjem građana u organe reda, pa tendiraju više prijavljivati počinitelje. Sve skupa se završava većim brojem prijavljenih krivičnih djela, čime javnost dobija sliku o povećanim stopama kriminaliteta, odnosno o „težoj i gorjoj“ umjesto „boljoj i naprednijoj“ slici i stanju kriminaliteta, zaboravljajući jednostavnu činjenicu da je kvalitetniji i napredniji rad policije uzrokom takvih promjena⁹.

Stanje i kretanje imovinskog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini prema zvaničnim izvorima podataka

Stanje imovinskog kriminaliteta prema policijskoj statistici

Podaci o krivičnim djelima

Imajući u vidu specifičan teritorijalno-administrativni ustroj Bosne i Hercegovine, konsultirajući podatke ministarstava unutarnjih poslova može se zaključiti da u Federaciji Bosne i Hercegovine ima najviše prijavljenih krivičnih djela protiv imovine, i to otprilike dva puta više nego u Republici Srpskoj, i čak 15 puta nego u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Dinamika je dosta stabilna, pa nisu zamijećena neka naročita odstupanja tijekom promatranog perioda. Tako, prosječna stopa rasta u Federaciji Bosne i Hercegovine iznosi 0,02 %, u Republici Srpskoj 0,5 %, a u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine – je zabilježeno smanjenje od -0,7 %. Najveći porast je zabilježen u 2004. godini (preko 25 % i u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Republici Srpskoj), a najveće smanjenje obima prijavljenih djela u Federaciji Bosne i Hercegovine u 2008. godini, u Republici Srpskoj u 2006. godini, te u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine u 2009. godini (v. Graf).

Prosječno učešće imovinskog kriminaliteta u ukupnom prijavljenom kriminalitetu u entitetima iznosi oko 2/3 (65,8 % u Federaciji Bosne i Hercegovine, 67 % u Republici Srpskoj), a čak 94 % u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine¹⁰.

Struktura prijavljenih krivičnih djela prikazana je u Tabeli 1, a detaljna analiza data je u prilogu I rada.

⁹ Usp. i Hagan, 1993; Kerner, 1985; Masters & Roberson, 1990; Petrović & Meško, 2008.

¹⁰ Podatak izračunat samo za period 2006-2009. godine.

Grafik 1. Dinamika imovinskog kriminaliteta za period od 2003-2009. po entitetima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (policijski registriran kriminalitet)

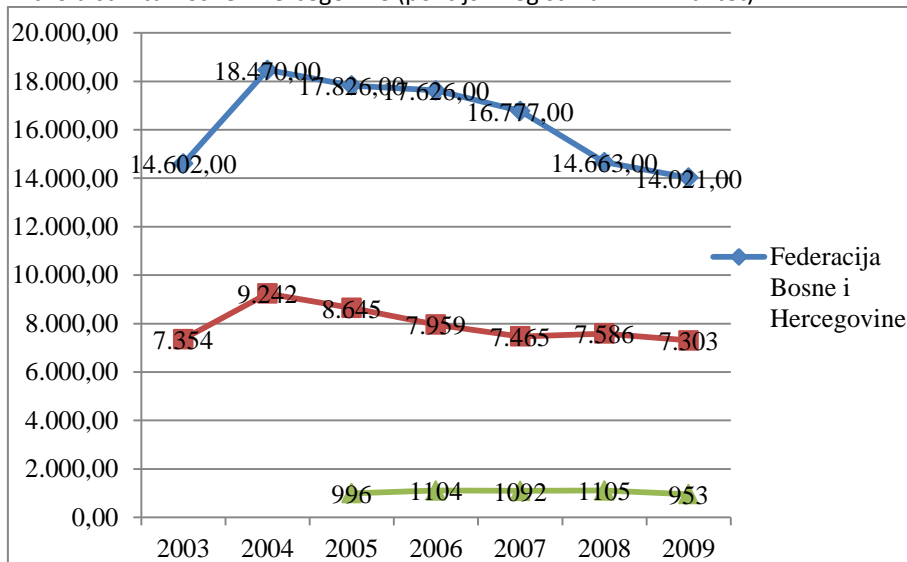

Tabela 1. Struktura prijavljenih krivičnih djela imovinskog kriminaliteta za period 2003-2009. po entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (policijski registriran kriminalitet)

	Federacija Bosne i Hercegovine	Republika Srpska	Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine*
Teške krađe	72.247	30.081	2.394
Krađe	23.910	16.572	1.984
Prevara	2.733	1.338	71
Razbojništvo i razbojnička krađa	4.200	226	123
Iznuda	502	181	8
Oduzimanje tuđe pokretne	423	-	3
Utaja	782	-	17
Oštećenje tuđe stvari	7.421	-	419
Prikrivanje	1.200	1.187	0
Ostala KD protiv imovine	573	4.588	231

*Podaci za period 2005-2009. godine

Podaci iz tabele sugeriraju da teške krađe u najvećem broju participiraju u ukupnom broju prijavljenih krivičnih djela imovinskog kriminaliteta, i to u gotovo dvije trećine (65,1 %) u Federaciji Bosne i Hercegovine, te oko ½ u ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine (tačnije, 55 % u Republici Srpskoj, i oko 46 % u Brčko Distriktu

Bosne i Hercegovine)–. Vrlo česta su i krivična djela krađa- gotovo svako peto (odnosno, 18,8 %) prijavljeno djelo iz oblasti imovinskog kriminaliteta u Federaciji Bosne i Hercegovine referira na krađu, gotovo svako treće (30,1 %) u Republici Srpskoj, koja približna situacija je zabilježena i u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (oko 38 %)–. U Federaciji i Brčko Distriktu se često prijavljuju i oštećenja tuđe stvari (otprilike svako šesnaesto krivično djelo u Federaciji, i svako dvanaesto u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine).

Relativiziraju li se podaci brojem stanovnika¹¹, dobije se sljedeća tabela.

Tabela 2. Stope prijavljenih krivičnih djela imovinskog kriminaliteta za period 2003-2009. po entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (policijski registriran kriminalitet)

	Federacija Bosne i Hercegovine		Republika Srpska		Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine	
	Incidencija u apsolutnim brojkama	Stopa na 100.000 stanovnika	Incidencija u apsolutnim brojkama	Stopa na 100.000 stanovnika	Incidencija u apsolutnim brojkama	Stopa na 100.000 stanovnika
2003.	14.602,00	629	7.354	503	-	-
2004.	18.470,00	794	9.242	628	-	-
2005.	17.826,00	766	8.645	584	996	1.043
2006.	17.626,00	758	7.959	535	1.104	1.463
2007.	16.777,00	721	7.465	519	1.092	1.444
2008.	14.663,00	630	7.586	528	1.105	1.461
2009.	14.021,00	603	7.303	509	953	1.260

1092

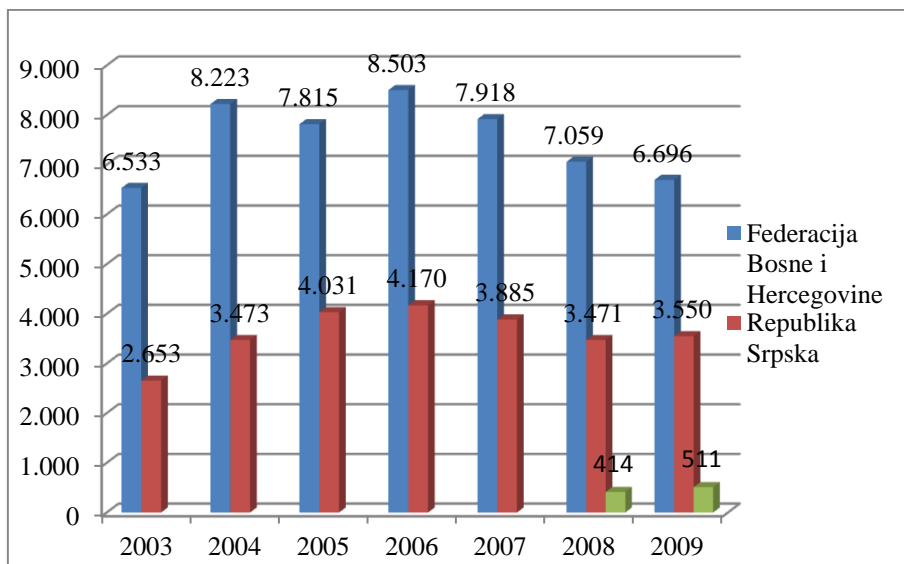
1105

Iz tabele se vidi da je najveća stopa prijavljenih krivičnih djela zabilježena u 2004. godini u entitetima, odnosno u 2006. godini u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Inače, prosječna stopa prijavljenih krivičnih djela na 100.000 stanovnika iznosi u Federaciji Bosne i Hercegovine 700, u Republici Srpskoj 544, a u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine 1390.

Podaci o počiniteljima krivičnih djela

Što se tiče prijavljenih počinitelja krivičnih djela imovinskog kriminaliteta, slika koja prikazuje apsolutne brojke je izložena u narednom grafiku.

¹¹ Za računanje stope kriminaliteta korišteni su podaci izloženi u statističkim godišnjacima za odnosni period. Brojke su relativizirane ukupnim brojem stanovnika.

Grafik 2. Podaci o počiniteljima krivičnih djela imovinskog kriminaliteta za period 2003-2009. po entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (policijski registriran kriminalitet)

Kao i kod krivičnih djela, najveći procent iz mase prijavljenih počinitelja referira na Federaciju Bosne i Hercegovine, koja ima dva puta veće brojke registriranih počinitelja nego Republika Srpska i oko petnaest puta veće nego Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine. Najveće povećanje brojke registriranih počinitelja desilo se u 2004. godini, i to u oba entiteta. Počinitelji imovinskog kriminaliteta prosječno učestvuju u ukupnom prijavljenom kriminalitetu u oko polovici registriranih slučajeva (tačnije, za Federaciju Bosne i Hercegovine i za Republiku Srpsku je to 45 %, a za Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine 46 %).

Relativizirane brojke izgledaju sljedeće (v. Tabelu 3).

Tabela 3. Stope prijavljenih počinitelja krivičnih djela imovinskog kriminaliteta za period 2003-2009. po entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (policijski registriran kriminalitet)

	Federacija Bosne i Hercegovine		Republika Srpska		Brčko distrikt Bosne i Hercegovine	
	Incidenција u absolutnim brojkama	Stopa na 100.000 stanovnika	Incidenција u absolutnim brojkama	Stopa na 100.000 stanovnika	Incidenција u absolutnim brojkama	Stopa na 100.000 stanovnika
2003.	6.533	281	2.653	181	-	-
2004.	8.223	354	3.473	236	-	-
2005.	7.815	336	4.031	272	-	-
2006.	8.503	366	4.170	280	-	-
2007.	7.918	340	3.885	270	-	-
2008.	7.059	303	3.471	241	414	547
2009.	6.696	288	3.550	247	511	676

Najveće su stope prijavljenih počinitelja zabilježene u 2006. godini u entitetima, odnosno u 2009. godini u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Prosječna stopa prijavljenih počinitelja krivičnih djela imovinskog kriminaliteta (na 100. 000 stanovnika) iznosi za Federaciju Bosne i Hercegovine 324, za Republiku Srspsku 247, a za Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine 611.

Podaci o recidivizmu i učešću maloljetnih počinitelja krivičnih djela imovinskog kriminaliteta u ukupnoj masi registriranih počinitelja ovih djela data je u Tabeli 4.

Tabela 4. Podaci o učešću recidivista i maloljetnih počinitelja u imovinskom kriminalitetu za period 2003-2009. po entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (policijski registriran kriminalitet)

	Federacija Bosne i Hercegovine		Republika Srpska		Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine	
	Recidivisti (učešće u ukupnom broju prijavljenih počinitelja im.krim.)	Maloljetni počinitelji (učešće u ukupnom broju prijavljenih počinitelja im.krim.)	Recidivisti (učešće u ukupnom broju prijavljenih počinitelja im.krim.)	Maloljetni počinitelji (učešće u ukupnom broju prijavljenih počinitelja im.krim.)	Recidivisti (učešće u ukupnom broju prijavljenih počinitelja im.krim.)	Maloljetni počinitelji (učešće u ukupnom broju prijavljenih počinitelja im.krim.)
2003.	2.716	1.335	596	469	-	-
2004.	3.583	1.467	925	766	-	-
2005.	3.584	1.227	1.308	657	-	-
2006.	3.899	1.288	1.370	703	-	-
2007.	3.636	1.262	1.164	716	-	-
2008.	3.351	1.081	1.123	608	185	68
2009.	3.489	885	1.203	664	243	41

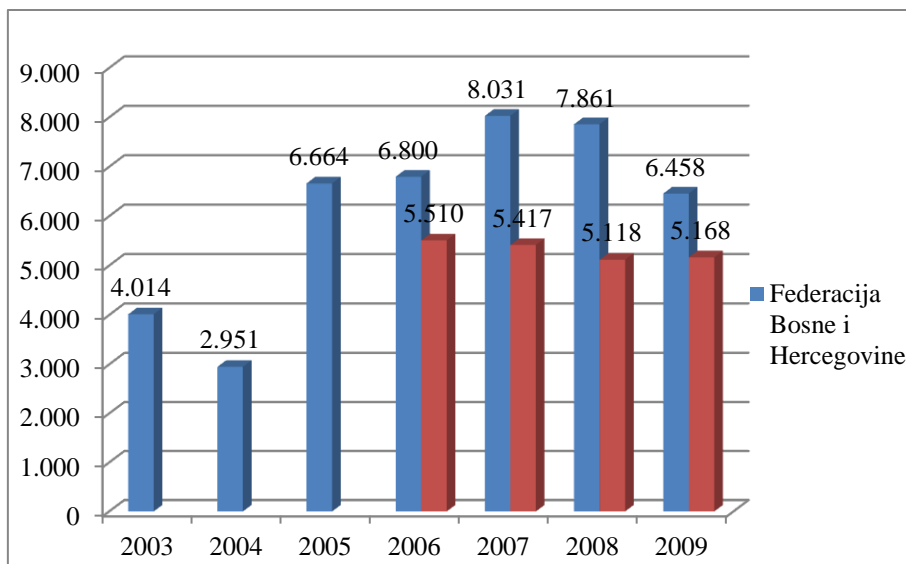
Tabela sugerira da se u prosjeku u Federaciji Bosne i Hercegovine od ukupnog broja osoba za koje se sumnjalo da su počinile neko djelo iz oblasti imovinskog kriminaliteta oko 46 % odnosi na recidiviste, odnosno 16 % na maloljetnike; u Republici Srpskoj su povratnici u kriminalitet činili prosječno 30 %, a maloljetnici 18 % ukupno evidentiranih osoba za koje se sumnjalo da su počinile imovinski kriminal; u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine povratnika u kriminalno ponašanje je prosječno bilo 46 %, te maloljetnika 12 %.

Stanje imovinskog kriminaliteta prema pravosudnoj statistici

Pored podataka koje prikupljaju ministarstva unutarnjih poslova, najčešće se vode i statistički podaci o kriminalitetu dostavljeni i objavljeni preko statističkog zavoda, koje ugledni njemački kriminolog Kerner (1985), budući da se bave samo počiniteljima krivičnih djela, naziva čistom „statistikom o počiniteljima“, ne o krivičnim djelima.

U Bosni i Hercegovini pravosudna statistika je dostupna preko odgovarajućih publikacija statističkih zavoda. Podaci su izloženi u grafiku 3¹².

Grafik 3. Podaci o počiniteljima krivičnih djela imovinskog kriminaliteta za period 2003-2009. po entitetima (pravosudno registriran kriminalitet)

¹² Prezentirani podaci se odnose samo na punoljetne počinitelje krivičnih djela. Za Republiku Srpsku se tek odnedavna počinju publicirati podaci o pravosuđu. Otuda su prikazani samo dostupni podaci, i to za period 2006-2009.

Već je prima facie jasno da statistički zavodi prezentiraju podatke koji se razlikuju od podataka iz policijske statistike. Zato što što statistički zavodi svoje izvještaje temelje na individualnim statističkim izvještajima tužilaštva i sudova, koji za jedinicu promatranja imaju počinitelje, a ne krivična djela, te izvještavaju o osobama protiv kojih je postupak po krivičnoj prijavi i prethodni postupak završen, a ne o tek prijavljenim događajima koji mogu, ali ne moraju i zaista imati obilježja krivičnih djela. Imajući ovo na umu, za Federaciju Bosne i Hercegovine je brojka prijavljenih lica za činjenje krivičnih djela imovinskog kriminaliteta iz policijske statistike neznatno veća od one iz pravosudne statistike (1,23 puta), a za Republiku Srpsku 1,4 puta. I trend je dosta sličan: prema podacima i iz policijske i pravosudne statistike prosječna stopa porasta za Federaciju Bosne i Hercegovine iznosi 21 %, dok je za Republiku Srpsku evidentirano prosječno smanjenje od 3,6 % prema pravosudnoj i 8,7 % prema policijskoj statistici. Interesantno je da je u Federaciji Bosne i Hercegovine najmanja „količina“ kriminaliteta prema pravosudnoj statistici u 2004. godini, dakle, upravo onoj koja je prema policijskoj statistici imala najviše vrijednosti prijavljene delinkvencije na štetu imovine.

I prema učešću imovinskog kriminaliteta u ukupno prijavljenom kriminalitetu postoje razlike između sudski i policijski registriranog kriminaliteta. Tako je prema podacima statističkih zavoda učešće krivičnih djela imovinskog kriminaliteta u ukupno registriranoj masi krivičnih djela u Federaciji Bosne i Hercegovine oko 41 %, u Republici Srpskoj 31,8 %.

Relativiziraju li se podaci brojem stanovnika¹³, dobije se sljedeća tabela.

Tabela 5. Stope prijavljenih počinitelja krivičnih djela imovinskog kriminaliteta za period 2003-2009. po entitetima (pravosudno registriran kriminalitet)

	Federacija Bosne i Hercegovine		Republika Srpska	
	Incidencija u apsolutnim brojkama	Stopa na 100.000 stanovnika	Incidencija u apsolutnim brojkama	Stopa na 100.000 stanovnika
2003.	4.014	173	-	-
2004.	2.951	127	-	-
2005.	6.664	286	-	-
2006.	6.800	29	5.510	370
2007.	8.031	345	5.417	376
2008.	7.861	338	5.118	356
2009.	6.458	278	5.168	360

¹³ V. bilj. 11.

Prosječna stopa prijavljenih krivičnih djela iznosi u Federaciji Bosne i Hercegovine 263 prijavljenih počinitelja krivičnih djela na 100.000 stanovnika, u Republici Srpskoj 373, dok za Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine takvi podaci nisu dostupni. Za razliku od policijske statistike, pravosudna očito sugerira da je situacija nešto nepovoljnija u Republici Srpskoj, a kalendarska godina sa najvećim brojem prijavljenih krivičnih djela imovinskog kriminaliteta je 2007. u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno, 2006. u Republici Srpskoj.

Diskusija i zaključak

Jasno je da izloženi podaci, bilo iskazani u apsolutnim brojkama, bilo relativizirani brojem stanovnika, ne znače puno ne dovede li ih se u neki smislen kontekst. U tu će se svrhu stoga dobiveni podaci usporediti sa onim iz evropskih statistika o kriminalitetu, kao i sa ukupnim kretanjima kriminaliteta i njegovom evidentiranju.

Ponajprije, nalazi izloženi u ovom radu sugeriraju priličnu **konzistentnost imovinskog kriminaliteta u promatranom periodu**; drugim riječima, ova je pojava jako stabilna i nisu zabilježena neka velika odstupanja. Time se potvrdila dosta raširena teza u kriminologiji da je kriminalitet zapravo jako postojana pojava, a čime se opet, između ostalog, potvrđuje i stara Queteletova teza o kriminalitetu kao društvenoj pojavi na koju utječu relativno stabilni faktori, a ne isključivo o pojavi i stvari individualnog izbora (Hagan, 1993). U nalazima jedino odstupa 2004. godina, u kojoj je u oba entiteta zabilježeno znatno povećanje obima prijavljenih djela. Ovaj se nalaz ima pripisati ponajprije metodologiji prikupljanja podataka: te se godine, naime, pristupilo drugačijem načinu evidentiranja krivičnih djela u policijskim statistikama¹⁴. Uz to, te je godine došlo do značajnog povećanja kriminaliteta uopće (preko 25 %), te su u pomenutoj godini, kako stoji u policijskim dokumentima, „eskalirala krivična djela razbojništva i razbojničkih krađa (povećanje za 39,4 %)“, što se vrlo vjerovatno odrazilo i na ukupnu sumu prijavljenih imovinskih delikata.

Iz izloženih podataka se vidi i da **imovinski kriminalitet u velikom dijelu participira u ukupno registriranom kriminalitetu**, i to neovisno o tomu da li se kao jedinica promatranja uzima krivično djelo ili počinitelj, ili se radi o policijskoj ili pravosudnoj statistici. Ovo je zapravo odavno registriran trend, pa tako Kaiser (1985) izvještava o činjenici da se 4/5 svih registriranih delikata odnosi na imovinske; Hagan (1993) o čak 87 %, Adler, Mueller i Laufer (2007) o preko 90 %, itd. Imovina je, prema tome, najčešće ugrožavano ili povređivano pravno dobro i u tome se Bosna i Hercegovina ne razlikuje od ostatka svijeta. Tako visoka učešća imovinskog kriminaliteta u ukupnom kriminalitetu se vrlo vjerovatno mogu objasniti „koristoljubivom“ naravi imo-

¹⁴ U fusnoti 1 u *Informaciji o stanju sigurnosti na području Federacije BiH u 2004. godini* doslovce stoji: „Na povećanje broja registrovanih krivičnih djela ... najveći uticaj ima primjena novog Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku FBiH i BiH, jer je tim zakonima propisana obaveza policije da evidentira sve događaje koji imaju obilježja krivičnih djela, bez obzira na materijalnu vrijednost, što u ranijem periodu za određena krivična djela nije bila obaveza“.

vinskih delikata, odnosno, motivacijom za zadovoljenjem potreba ili želja za imovinskom korišću (makar i nelegalnim putem), koje se mogu realizirati tek počinjenjem nekog iz kataloga imovinskih krivičnih djela (Maguire, Wright, & Bennett, 2010). Poseban aspekt u tom smislu predstavljaju maloljetni počinitelji krivičnih djela imovinskog kriminaliteta koji se, kako je izloženo u ovom radu, pojavljuju kao počinitelji značajnog dijela registriranog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini (od oko 1/8 do 1/5). Maloljetnici se često involviraju u činjenje imovinskih krivičnih djela zbog pripadnosti delinkventnim skupinama koje podržavaju anti-društvene vrijednosti i u kojima se takvim ponašanjem žele dokazati ili potvrditi svoju pripadnost, ili, pak, zato što, prolazeći kroz krizna razdoblja u svom životu, žele materijalne vrijednosti koje ne mogu pribaviti legalnim putem (Adler, Mueller, & Laufer, 2007; Derenčinović & Getoš, 2008; Singer et al., 2002). Ovaj se podatak vrlo vjerovatno može tumačiti i visokom stopom recidivizma kod počinitelja imovinskog kriminaliteta, pa je plauzibilna pretpostavka o profesionalnim, poluprofesionalnim ili kradljivcima iz navike ili ovisnosti koji krađom (i činjenjem drugih imovinskih krivičnih djela) zapravo zarađuju za život i/ili zadovoljavaju ovisnost (Maguire et al.; Singer et al.). „Primoranost“ da činjenjem krivičnih djela ostvaruju sredstva za život i uopće zadovoljavaju svoje potrebe (poput, recimo, ovisnosti o psihotropnim supstancama) čini ih perzistentnim u ostvarivanju kriminalnih nakana, tako da je vjerovatnije da upravo oni, koji se kriminalom bave „na svakodnevnoj osnovi“, budu prije uhvaćeni nego jednokratni i/ili primarni delinkventi¹⁵.

Konsultiraju li se podaci iz evropskih statistika o kriminalitetu, **može se steći zaključak da je situacija u Bosni i Hercegovini povoljna**. Evropski prosjek prema policijskim statistikama u pogledu nekih krivičnih djela za koja je bilo moguće vršiti poređenje sugerira lošiju situaciju nego onu zabilježenu u našoj zemlji: za krađe (uključujući i teške), naprimjer, Evropski pregled kriminaliteta i pravosudnih statistika navodi da prosječna stopa na 100.000 stanovnika za period 2003- 2007. iznosi 2093,8 krivičnih djela, odnosno za prevare 161,8 te za razbojništva i razbojničke krađe 71,2 (Aebi et al., 2010). Situacija za Bosnu i Hercegovinu izgleda sljedeće: u Federaciji Bosne i Hercegovine ova stopa za promatrani period iznosi 684,3 za krađe, 16,8 za prevare i 24,5 za razbojništva i razbojničke krađe; u Republici Srpskoj stopa imovinskog kriminaliteta iznosi 471,6 za krađe, 13,7 za prevare i

16,6 za razbojništva i razbojničke krađe; najzad, za Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine 701,2 za krađe, 11,1 za prevare i 17,2 za razbojništva i razbojničke krađe. Izloženo znači da su prosječne stope za krađe i razbojništva i razbojničke krađe u Evropi 3-4 puta veće nego u našoj zemlji, a za prevare 10 i više puta. Poredeći Bosnu i Hercegovinu sa nekim zemljama za koje su dostupni podaci u Evropskom pregledu kriminaliteta i pravosudnih statistika, može se zaključiti da je situacija također dob-

¹⁵ I pored ovih, djelomice „zdravorazumskih“, tumačenja brojki imovinskog kriminaliteta, još uvijek se ne može govoriti o nekoj sveobuhvatnoj teoriji ili općeprihvaćenom tumačenju tako visokog učešća imovinskog kriminaliteta u ukupno registriranom kriminalitetu. Otuda se nameće potreba njezine uspostave (usp. Kaiser, 1985; Kürzinger, 1985).

ra: u našoj je zemlji stopa krađa dva puta manja nego u R Hrvatskoj, četiri puta manja nego u R Sloveniji, i pet puta manja nego u SR Njemačkoj. Slična je situacija i u pogledu ostalih krivičnih djela.

Usporede li se, pak, podaci za Bosnu i Hercegovinu sa onima izloženim u Međunarodnoj statistici kriminaliteta i krivičnog pravosuđa Ujedinjenih naroda (Heiskanen, 2010), naša je zemlja uglavnom dobro pozicionirana, nalazeći se u skupini zemalja u predzadnjem kvartilu – države sa ispodprosječnom stopom razbojništava. Tu poziciju uglavnom dijele i neke druge države bivše Jugoslavije (R Hrvatska, R Slovenija, R Srbija), koje, međutim, promatrano sa stanovišta egzaktnih pokazatelja, uglavnom prijavljuju više stope razbojništava (preko 30 razbojništava i razbojničkih krađa na 100.000 stanovnika, dok je u Bosni i Hercegovini ta stopa oko 20). Visoke stope razbojništava su zabilježene mahom u razvijenijim industrijskim zemljama (Engleska i Wales, SR Njemačka, Sjedinjene Države, itd.), ili u dezorganiziranim zajednicama, poput Južnoafričke Republike, Zimbabwea, itd. Usporedba po drugim krivičnim djelima iz ovog važnog izvora poredbenih podataka, poradi inkompatibilnosti informacija, nije moguća.

Netom izložene usporedbe sugeriraju da su u razvijenijim ili dezorganiziranim zemljama zabilježene visoke stope pojedinih oblika imovinskog kriminaliteta, npr. razbojničkog ponašanja, a što se načelno može pripisati većim prilikama za ostvarenje dobiti, koja čini suštinu imovinskog kriminaliteta. Ovdje se polazi od osnovnih postavki ekologijskih kriminologijskih teorija: kriminalci idu za tim da povećaju užitek ili ostvare korist koja je veća od rizika i napora da se oni ostvare, što podrazumijeva da „vagaju“ postoji li prikladna meta, kakav je rizik da budu uhvaćeni i kakva je vrijednost pribavljene koristi. Tako se osnovni ratio kod tumačenja visokih stopa imovinskog kriminaliteta u razvijenim zemljama ima pripisati većem broju privlačnih meta, a kod dezorganiziranih zajednica malom riziku da počinitelji budu uhvaćeni i uopće socioekonomskim prilikama koje ih tjeraju da čine krivična djela. Iako percepcije i stavovi javnosti mogu biti drugačiji, Bosna i Hercegovina ipak nema izrazito visoke stope imovinskog kriminaliteta, što je nalaz koji nije tako često eksploatiran u javnom diskursu o problemima kriminaliteta uopće. Čini se kako Bosna i Hercegovina nije zemlja sa tako izraženim problemima dezorganizacije, niti je ekonomski naročito razvijena, te ju ta „osrednjost“ kvalificira za relativno dobre pozicije kada se vrše usporedbe razine kriminaliteta sa drugim zemljama.

Dio uočenih razlika u zabilježenim razinama kriminaliteta se vjerovatno može pripisati i različitim metodologijama prikupljanja podataka: nije, naprimjer, svedeno da li se krivičnim djelom smatra opaženo ili prijavljeno ponašanje prije ili nakon kriminalističkih provjera ili eventualno poduzetih istražnih radnji. Tako se u Evropskom pregledu kriminaliteta i pravosudnih statistika navodi da se u 20 zemalja (od analiziranih 40) događaji uvode u statistike nakon provedenih provjera i istražnih radnji, dok je u Bosni i Hercegovini pravilo da se to radi odmah nakon prijema obavijesti o djelu koje indicira na krivično. Isto tako, u 13 zemalja se primjenjuje pravilo da se u slučaju pluraliteta djela u statistike uvode samo najteža, a da lakša budu (barem u

statistici) konzumirana tim težim, što nije slučaj u Bosni i Hercegovini (u našoj zemlji se svako djelo uvodi u statistiku). Najzad, vrlo je moguće da razvijenije zemlje imaju i razvijeniji sistem prikupljanja podataka, što se u konačnici reflektira na visoke stope kriminaliteta (Heiskanen, 2010). Vrlo je plauzibilna pretpostavka kako su uočene razlike u stopama imovinskog kriminaliteta između Bosne i Hercegovine i država sa izraženijim ekonomskim razvojem rezultat razlika u metodologiji vođenja statistika kriminaliteta.

Naposljetku, jako je bitno imati na umu da se rad temelji na podacima iz zvaničnih statistika. Pored ograničenja i prednosti iznesenih gore, još jednom vrijedi istaknuti da značajan dio kriminaliteta ostaje u tamnoj brojci, te da se zbog razlika u metodologijama prikupljanja podataka, poređenja na razinama pojedinih zemalja uopće ne preporučuju. Otuda se nalazi i zaključci imaju uzeti cum grano salis.

Prilog I Struktura imovinskog kriminaliteta po entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (policajska statistika)

Federacija BiH							
	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Teške krađe	9.648	12.504	11.822	10.894	9.983	8.811	8.585
Krađe	2.799	3.334	3.530	4.158	4.164	3.426	2.499
Prevara	329	413	457	382	375	332	445
Razbojništvo i razbojnička krađa	484	675	523	556	612	523	827
Iznuda	39	62	95	62	65	85	94
Oduzimanje tuđe pokretne	71	79	48	42	44	53	86
Utaja	105	121	109	128	87	75	157
Oštećenje tuđe stvari	896	1.033	1.017	1.110	1.170	1.115	1.080
Prikrivanje	193	165	159	216	161	155	151
Ostala KD protiv imovine	38	84	114	88	103	88	58
Republika Srpska							
	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Teške krađe	4.442	5.550	5.005	4.020	3.673	3.718	3.673
Krađe	1.907	2.623	2.354	2.465	2.513	2.590	2.120
Prevara	212	170	197	239	187	170	163
Razbojništvo i razbojnička krađa	199	297	286	228	207	167	194
Iznuda	-	-	-	-	71	56	54
Oduzimanje tuđe pokretne	-	-	-	-	-	-	-
Utaja	-	-	-	-	-	-	-
Oštećenje tuđe stvari	-	-	-	-	-	-	-
Prikrivanje	155	192	181	167	157	172	163
Ostala KD	341	421	680	861	695	684	906

protiv imovine							
Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Teške krađe	-	-	465	499	514	498	418
Krađe	-	-	354	418	394	439	379
Prevara	-	-	11	17	14	19	10
Razbojništvo i razbojnička krađa	-	-	17	27	21	30	28
Iznuda	-	-	0	0	1	4	3
Oduzimanje tuđe pokretnine	-	-	0	1	1	0	1
Utaja	-	-	1	5	5	3	3
Oštećenje tuđe stvari	-	-	95	93	72	82	77
Prikrivanje	-	-	0	0	0	0	0
Ostala KD protiv imovine	-	-	53	44	70	30	34

Literatura

1. Adler, F., Mueller, G., & Laufer, W. (2007). *Criminology*. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.
2. Aebi, M.F., Aubusson de Cavarlay, B., Barclay, G., Gruszczynska, B., Harrendorf, S., Heiskanen, M., ...Þórisdóttir, R. (2010). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010*. Den Haag: WODC.
3. Allen, A. F. (1962). Offenses against property. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 339.
4. Bačić, F. & Šeparović, Z. (1997). *Krivično pravo- posebni dio (peto, izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*. Zagreb: Informator.
5. Čejović, B. (2007). *Krivično pravo- deseto izmenjeno i dopunjeno izdanje*. Beograd: Dosije.
6. Derenčinović, D., & Getoš, A.-M. (2008). *Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta.
7. Federal Birou of Investigation (2007). *Crime in the United States 2007*. Dostupno na: http://www.fbi.gov/ucr/cius2007/offenses/property_crime/, datum pristupa: 24.06.2010.
8. Federalno ministarstvo unutrašnjih/unutarnjih poslova. Federalna uprava policije (2003- 2009). *Informacija o stanju sigurnosti na području Federacije BiH za period januar/siječanj – decembar/prosinac*. Sarajevo: Autor.
9. Federalni zavod za statistiku (2006- 2010). *Statistički godišnjak/ljetopis Federacije Bosne i Hercegovine 2006- 2010*. Sarajevo: Autor.
10. Festić, R. (1998). *Stari kodeksi*. Sarajevo: Magistrat.
11. Glamočlija, B. (2008). *Imovinski kriminalitet u teoriji i praksi*. Beograd: Beo Sing.
12. Heiskanen, M. (2010). Trends in police recorded crime. U S. Harrendorf, M. Heiskanen, & S. Malby, *International Statistics on Crime and Justice* (str. 21-49). Helsinki: European Institute for United Nations Office on Drugs and Crime.
13. Hagan, F. E. (1993). *Research Methods in Criminal Justice and Criminology*. New York: Macmillan Publishing Company.
14. Horović, S. (2000). *Kazneno pravo- posebni dio*. Mostar: Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru.
15. Ignjatović, Đ. (2007). *Kriminologija*. Beograd: Dosije.
16. Jasić, S. (1968). *Zakoni Starog i Srednjeg vijeka*. Beograd: Autor.
17. Kaiser, G. (1985). *Kriminologie*. Heidelberg: C.F. Müller Juristischer Verlag.
18. Kerner, H.-J. (1985). *Kriminalstatistik*. U G. Kaiser, H.-J. Kerner, F. Sack, & H. Schellhoss, *Kleines Kriminologisches Wörterbuch* (str. 260-267). Heidelberg: C.F. Müller.
19. Kürzinger, J. (1985). *Eigentums- und Vermögenskriminalität*. U G. Kaiser, H.-J. Kerner, F. Sack, & H. Schellhoss, *Kleines Kriminologisches Wörterbuch* (str. 85-89). Heidelberg: C.F. Müller.
20. Lazarević, Lj. (1998). *Krivično pravo Jugoslavije- posebni deo*. Beograd: Savremena administracija.

21. Kunz, K.-L. (1994). *Kriminologie*. Bern; Stuttgart; Wien: Verlag Paul Haupt.
22. LeBeau, L. J. (2004). Hot Spots. U *Encyclopedia of Law Enforcement*. Dostupno na: http://sage-ereference.com/lawenforcement/Article_n92.html.
23. Maguire, M., Wright, R., & Bennett, T. (2010). Domestic burglary. U F. Brookman, M. Maguire, H. Pierpoint, & T. Bennett, *Handbook on Crime* (str. 3-26). Devon: Willan Publishing.
24. Maltz, M. D. (1977). *Crime Statistics: A Historical Perspective*. *Crime & Delinquency*, 32-40.
25. Masters, R., & Roberson, C. (1990). *Inside Criminology*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
26. Pavišić, B. & Modly, D. (1999). *Kriminalistika-drugo izdanje*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
27. Pavišić, B., Grozdanić V. & Veić, P. (2007). *Komentar kaznenog zakona- treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Narodne novine.
28. Petrović, B., & Jovašević, D. (2005). *Krivično pravo II (Krivično pravo posebni dio)*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
29. Petrović, B., & Meško, G. (2008). *Kriminologija*. Sarajevo: Pravni fakultet.
30. Republički zavod za statistiku Republike Srpske (2009- 2010). *Statistički godišnjak Republike Srpske 2009- 2010*. Banja Luka: Autor.
31. Rogerson, M. (2008). Counting crimes - the importance of understanding crime concentration for the design and evaluation of crime reduction strategies. *International Journal of Police Science and Management*, 10 (4), 434–447.
32. Savjet/Vijeće Evrope (2005). *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Autor.
33. Siegel, L. J. (2011). *Criminology. The Core (fourth edition)*. Belmont: Wadsworth.
34. Singer, M., Kovčo Vukadin, I., & Cajner Mraović, I. (2002). *Kriminologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus; Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
35. Zelenika, R. (2000). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski fakultet.

Biografije

Dr. sci. Eldan Mujanović je docent na Katedri za kriminalistiku Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. Autor je nekolicine naučnih i stručnih radova iz područja kriminalistike i kriminologije. Njegova područja naučnog interesovanja obuhvataju međunarodnu saradnju u suzbijanju kriminaliteta, metodiku istraživanja imovinskog kriminaliteta, strateško planiranje u domenu provođenja zakona, oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, suprotstavljanje trgovini ljudima, korupciji i sl. Angažovan je kao voditelj i istraživač na nekoliko domaćih i međunarodnih naučno-istraživačkih projekata. Član je strukovnih udruženja u Bosni i Hercegovini i inostranstvu.

Darko Datzler je doktor kriminalističkih nauka, docent na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. Autorski i koautorski izrađuje više znanstvenih i stručnih članaka koji se bave prevencijom i suzbijanjem korupcije, te teorijskom kriminalistikom. Autor je i učesnik više stručnih i znanstvenih istraživačkih projekata o korupciji, prevenciji kriminaliteta i alternativnim modusima reagiranja na maloljetničko prijestupništvo. Član je strukovnih udruženja kriminalista u zemlji i inozemstvu, te Evropskog kriminološkog udruženja. Član je redakcije časopisa *Kriminalističke teme*.

Muhamed Budimlić rođen je 1972. godine u Sarajevu, gdje je završio Fakultet kriminalističkih nauka, gdje je uz studijske boravke u Sloveniji magistrirao 2003. godine te doktorirao 2008. godine. Na Fakultetu kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu 1998. godine zasniva radni odnos u zvanju asistenta, a akademsku karijeru u zvanju docenta djelimično prekida u zvanju docenta, na naučnoj oblasti Kriminologija, u januaru 2011. godine kada je imenovan za ministra u Ministarstvu unutrašnjih poslova Vlade Kantona Sarajevo. U ulozi eksperta učestvuje u tijelima na različitim nivoima vlasti u oblasti suprotstavljanja maloljetničkom prestupništvu, korupciji i kompjuterskom kriminalitetu te unapređenju oblasti politike suprotstavljanja kriminalitetu, analize i statističkog praćenja kriminaliteta te privatne sigurnosti. Objavio je autorski i koautorski četiri knjige, te veći broj naučnih i stručnih radova kao rezultat više naučno-istraživačkih projekata u kojima učestvuje kao istraživač ili rukovodilac istraživanja. Član je Evropskog kriminološkog društva (European Society of Criminology) i Međunarodnog policijskog udruženja (International Police Association).